

Zvonko
Maković

Odmjeravanje svojega u kontekstu moćnijega

Izazov moderne. Zagreb – Beč oko 1900.

Galerija Klovićevi dvori, 9. veljače – 7. svibnja 2017.

Herausforderung Moderne. Wien und Zagreb um 1900, Belvedere

Museum Wien, Orangerie, 20. listopada 2017. – 18. veljače 2018.

AUTORICE IZLOŽBE: Irena Kraševac, Petra Vugrinec,

Darija Alujević, Marina Bagarić

→

S postava izložbe

Izazov moderne.

Zagreb – Beč oko 1900.,

Galerija Klovićevi

dvori, FOTO G. Vranić

U četvrtak 19. listopada 2017. otvorena je u bečkom muzeju Belvedere, točnije u galeriji Orangerie, izložba *Herausforderung Moderne – Wien und Zagreb um 1900* (*Izazov moderne – Beč i Zagreb oko 1900*). Proljetos iste godine u zagrebačkoj je Galeriji Klovićevi dvori otvorena izložba sličnoga naziva, *Izazov moderne: Zagreb – Beč oko 1900*, ali i nešto drugačijega izbora umjetnina i sadržaja kataloga. Računalo se, dakako, na razlike između bečke i zagrebačke publike. Danas, 18. veljače 2018. kada je nakon četiri mjeseca izložba u Beču zatvorena, nakon što ju je vidjelo osamdeset tisuća posjetitelja, a dobri odjeci u medijima bili izvan svakoga očekivanja,

može se reći da je to bio zaista jedinstven kulturni projekt. Riječ je o izložbi kojom se željelo pomoću reprezentativnoga izbora umjetničkih djela što bečkih, što zagrebačkih umjetnika, koji su punu afirmaciju stekli posljednjega desetljeća 19. i prvoga desetljeća 20. stoljeća, pokazati dodirne točke dviju sredina. Beč je u to vrijeme bio jedno od ključnih žarišta europske kulture i umjetnosti, a Zagreb grad koji je počeo stjecati samosvijest gravitirajući moćnoj i utjecajnoj metropoli vlastite zemlje. Istraživanje veza između dva grada iz kasnoga razdoblja Monarhije i konačnoga razlaza dviju zemalja nije u našoj znanosti nije bilo zanemareno.

Štoviše, pisalo se o tome još u vrijeme kada su Beč i Zagreb pripadali istome političkom sustavu, a tijekom stoljeća sazrijevali su pogledi na to zajedništvo i realnije interpretacije i ocjene na bečke utjecaje na Zagreb i sposobnost Zagreba da usvoji ono što je jedna tako moćna sredina nudila. Međutim, sve do ovih dviju izložbi, prve u Zagrebu i druge u Beču, nisu tako precizno uspostavljene koordinate zajedništva i utjecaja te detektirane i definirane ključne točke koje Zagreb povezuju s Bečom, ali i Beč sa Zagrebom. To se odnosi prije svega na likovne umjetnosti, od arhitekture, kiparstva, slikarstva, primijenjenih umjetnosti, ali i na kritičku recepciju koja se nalazi u časopisima što su izlazili u to vrijeme, te dviju bitnih institucija koje su bile rezultat dobro razrađene strategije prihvaćanja moderne u dvjema sredinama. Te dvije institucije su izložbeni prostor bečke Secesije koji je otvoren 12. studenoga 1898. i zagrebački Umjetnički paviljon otvoren mjesec dana kasnije, 15. prosinca

1898. Kao vrhunac toga dostignuća u usvajanju moderne bila su otvorenja dviju galerija posvećenih modernoj umjetnosti, Galerije Belvedere u Beču 1903. i Moderne galerije u Zagrebu 1905. godine.

Bile bi to bitne referentne točke na kojima se gradio narativ ove izložbe. Izložbu čine, dakako, izabrana umjetnička djela kojima su se nastojale pokazati sličnosti i razlike, a prije svega pripadnost istoj problemskoj matrici. To što se prvo moglo uočiti u Galeriji Klovićevi dvori, a zatim s dosta novih i važnih preinaka u bečkoj Galeriji Belvedere, bio je samo pogled na stanje stvari u dvama gradovima, dvjema metropolama zajedničkoga Carstva u rasponu od svega dvadesetak godina na prijelazu 19. i 20. stoljeća. Drugi dio ovog, bez svake sumnje velebnoga projekta, jesu prateći katalozi. Zagrebačka je izložba imala svoje izdanje u kome je bilo tekstova koji će uz one glavne bolje upoznati hrvatsku publiku s ulogom Beča kao generatora moderne koju su usvajali

←

S postava izložbe
Izazov moderne.
Zagreb – Beč oko 1900.,
Galerija Klovičevi
dvori, FOTO G. Vranić

→ ↓

S postava izložbe
*Herausforderung
Moderne. Wien und Zagreb
um 1900,* Orangerie,
Belvedere Museum Beč,
©Belvedere

domaći umjetnici i kultura uopće. Bečka je izložba imala drugi katalog usredotočen na samu izloženu građu i mjesta dodira Beča i Zagreba, a on je imao dva izdanja koja su se razlikovala tako što je jedan bio na njemačkome, a drugi na engleskome jeziku i s različitim naslovnicama.

Izložbe *Izazov moderne – Beč i Zagreb oko 1990.* zamislile su i realizirale, kako prolijetos u Zagrebu, tako i kasnije u

Beču, povjesničarke umjetnosti Irena Kraševac i Petra Vugrinec, a uz njih važan su doprinos imale Marina Bagarić i Darija Alujević. Ako se zna da su ključni protagonisti toga perioda u Beču i Zagrebu bili Gustav Klimt, Vlaho Bukovac i Ivan Meštrović tada je jasno kako su se i Irena Kraševac i Petra Vugrinec, baš kao i Darija Alujević i Marina Bagarić, bavile građom kojom se bave dugo i temeljito.

Irena Kraševac bila je prva koja je prije dvadesetak godina kvalitetno obradila Meštrovićevo rano, upravo bečko razdoblje nalazeći u arhivima i novinama sve ono što je odredilo Meštrovića u njegovim formativnim godinama. Baveći se njime, zahvaćala je i kontekst u kojemu se najveći kipar Carstva toga vremena razvijao, a tu su upravo Gustav Klimt, pa onda i Vlaho Bukovac imali važne uloge. Petra Vugrinec se unazad nekoliko godina potvrdila kao jedna od najboljih poznavateljica hrvatske

umjetnosti, osobito slikarstva s prijelaza stoljeća priredivši više velikih izložaba posvećenih toj tematici i napisavši za njih vrlo ozbiljne studije u katalogima. Marina Bagarić, pak, godinama istražuje zagrebačku arhitekturu secesije i uopće s početka 20. stoljeća, kao i pripadajuću primijenjenu umjetnost, dok je Darija Alujević usredotočila svoj znanstveni interes na kiparstvo istoga razdoblja, a posebno na slabo istražene umjetnice. Dakle, respektabilan autorski tim bio je već

©

S postava izložbe
*Herausforderung
 Moderne. Wien
 und Zagreb um 1900,*
 Orangerie, Belvedere
 Museum Beč,
 ©Belvedere

garancija da će se temi ovoga ambicioznoga projekta prići ozbiljno i znalčki. Doda li se tome publici manje uočljiv element izložbe, a to je onaj što pripada logistici i uopće organizacijskim vidovima, a taj su dio sjajno izveli zagrebačka Galerija Klovićevi dvori i dijelom Galerija Belvedere u Beču, tada uspjeh izložbe i njezin prijem u Beču nikoga ne treba čuditi.

Prvi dio naslova izložbe “Izazov moderne...” upućuje nas u definiranje ovoga ključnog pojma – što je moderna i gdje modernoj treba vidjeti početke. Irena Kraševac se usredotočila u dvije vodeće ličnosti dviju sredina koje u isto vrijeme teže odmaknu od tradicije i uspostavljanju novih strateških ciljeva. U Beču to je bio Gustav Klimt, a u Zagrebu Vlaho Bukovac. Njihovo osvajanje područja moderne započinje doslovno u isto vrijeme, krajem 1898., otvaranjem Secesije i Umjetničkoga paviljona, ali i pokretanjem časopisa *Ver Sacrum* i *Mladost*, nešto kasnije i hrvatskoga časopisa *Život* (1900.). Doda li se tome da se mladi Hrvati školuju posljednjeg desetljeća devetnaestoga i prvoga desetljeća 20. stoljeća u Beču, a među njima su slikari Ferdo Kovačević, Ivan Tišov, Robert Auer,

Bela Čikoš Sesija, Tomislav Krizman, arhitekti Viktor Kovačić i Vjekoslav Bastli te dizajnerica stakla Antonija Krasnik i, konačno, Ivan Meštrović koji će u obje sredine ostaviti naj snažniji pečat u rasponu od samo pet godina, između 1905. i 1910., tada je hrvatski segment definiran ne samo dovoljno široko nego i u svakom pogledu relevantnim umjetnicima čija djela i u Zagrebu i u Beču imaju razumljive rezonancije. Tome treba dodati kontinuirano izlaganje hrvatskih umjetnika na izložbama Secesije i Hagenbunda, a osobito će važna biti i Bukovčeva samostalna izložba u Beču (1903.), te Meštrovićev silovit put afirmacije. Tvrdnja Irene Kraševac kako je Meštrovićev *Zdenac života* simbolički i doslovno povezoao bečku i zagrebačku modernu čini mi se potpuno ispravnom.

Meštrović će uskoro biti i točka razdvajanja Beča i Zagreba. On će pokrenuti Društvo hrvatskih umjetnika *Medulić* i smjer utjecaja okrenuti u drugome smjeru, težiti vezama s nekim drugim sredinama koje je prema Beču vezala izrazita odbojnost. Dakako, tu odbojnost, pa i otvoreno neprijateljstvo, treba promatrati

u političkome kontekstu, ali su upravo umjetnici okupljeni u *Medulić* isticali čvrstu vezu politike i svojega djela, štoviše djelu otvoreno nemetali propagandnu funkciju. Razlaz između Beča i Zagreba, kada su umjetničke i kulturne veze u pitanju, bio je najočitiiji na *Međunarodnoj izložbi* u Rimu 1911. kada Meštrović sa skupinom hrvatskih umjetnika odbija izlagati u austrijskome paviljonu, nego se opredjeljuje za paviljon Kraljevine Srbije. Glavne nagrade izložbe dobili tada Gustav Klimt za slikarstvo, a Ivan Meštrović za skulpturu. Bile bi to osnovne konture ove izložbe, a zaista reprezentativan izbor prikazanih djela iz obje sredine treba čitati kroz odlične prateće studije u katalogu. Petra Vugrinec u svojem tekstu "Hrvatski salon i bečka secesija: slikarstvo u Zagrebu i Beču oko 1900." detaljno govori o uspostavljanju međusobnih veza i utjecaja, utjelovljenih u dvojici ključnih protagonista Beča i Zagreba, Klimtu i Bukovcu, ali i širini Zagreba koja mu omogućava da svoj put u modernu gradi s više izvora. Vrijedno je istaknuti kako je autorica ovdje afirmirala nekolicinu dotad marginaliziranih hrvatskih slikara i uspoređujući njihov rad s djelima bečkih umjetnika pokazala koliko su vrijedni. Konačno, na plakatu bečke izložbe bila je malo poznata slika Roberta Auera (*Portret Leopoldine Schmidt Auer*, 1902.) koja je na ulicama Beča imala odlične odjeke. Postavljajući, pak, Klimtov *Portret žene*

(1894.) pored Bukovčeva *Portreta Vilme Babić Gjalski* (1895.) pokazala se ne samo srodnost dvojice slikara i njihovih djela iz sredine 90-ih nego još više srodnost kulturnih standarda dviju sredina. U studiji Darije Alujević "Hrvatski kipari u Beču od 1889. do 1913. godine" rasvjetljava se ta važna, a dosad nedovoljno istražena dionica početaka hrvatske moderne. U tome kontekstu treba vidjeti i djela, a osobito interpretaciju iste ove autorice o udjelu umjetnica u konstituiranju hrvatske moderne. U krugu umjetnica svakako treba izdvojiti Antoniju Krasnik, veliku hrvatsku umjetnicu koja je živjela i izlagala u Beču na prestižnim izložbama i na prestižnim mjestima svoje izvanredne radove u staklu nastale u duhu secesije. Marina Bagarić je obradila segment arhitekture, dakle područja na kojemu su odnosi dviju sredina bili najočitiiji bilo školovanjem hrvatskih arhitekata u Beču, bilo njihovim unošenjem tamo stečena znanja u domaću sredinu. Autorica nije išla samo s usporedbama arhitekture, nego i uređenja unutrašnjosti što zahvaća širi kontekst koji zadire u kulturu svakodnevnoga života.

Izložba *Izazov moderne: Beč i Zagreb oko 1900.* važna je iz više razloga, prije svega za našu sredinu. Ona je dokaz zrelosti i kvalitete naše kulturne baštine u jednome burnome vremenu, a odmjerene u kontekstu moćnoga Beča, ali i potvrda vrijednosti struke povijesti umjetnosti. x